

REGIONÁLNÍ A STRUKTURÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

I. Úvod

Regionální politika Evropské unie je koncipovaná jako tzv. komunitární (koordinovaná) politika. To znamená, že realizace samotné regionální politiky spočívá na členských státech, zatímco koordinace a harmonizace náleží do nadnárodní působnosti - tj. orgánů Evropské unie. Právě tímto prvkem je regionální politika EU naprosto originální a nemá ve světě obdoby.

II. Důvody existence regionální politiky

III. Vznik a vývoj regionální politiky v EU

Období „důvěry ve volný trh“ (1951 - 1973)

Zrod „evropské“ regionální politiky (1974 – 1986)

Směrem k hospodářské a sociální soudržnosti (1987 - 1999)

Počátek tohoto období začíná přijetím Jednotného evropského aktu (Single European Act), který formuloval úkoly pro další integrační fázi, jakými mimo jiné byly:

- vytvoření jednotného vnitřního trhu do konce roku 1992
- zavedení politiky směřující k posilování hospodářské a sociální soudržnosti, která by přispívala ke snižování rozdílů v hospodářské vyspělosti různých regionů prostřednictvím strukturálních fondů

Nová výzva - příprava na východní rozšíření (2000 - 2006)

Cíle strukturální politiky byly neustále kritizovány, proto byla pro další plánovací období 2000 - 2006 provedena reforma v souladu s principy regionální politiky a výsledky z dosavadní realizace.

Hlavními prioritami nové etapy dosahování hospodářské a sociální soudržnosti, na nichž se v rámci zvýšení účinnosti strukturálních fondů členské země dohodly, jsou:

- větší koncentrace finančních prostředků - snížení počtu cílů a menší plošnost poskytované pomoci
- vyšší efektivita využívání pomoci - zdokonalení kontroly, zlepšení fungování a správy fondů
- zjednodušení celého procesu

Principy regionální (strukturální) politiky

Fungování regionální (strukturální) politiky EU je postaveno na několika základních principech, které se odrážejí v programové a právní úpravě celého procesu poskytování pomoci:

- **Princip programování**
- **Princip koncentrace (zásada koncentrace úsilí)**
- **Princip partnerství (komplementarity)** – zahrnuje uplatnění zásady subsidiarity
- **Princip adicionality (doplňkovosti)**
- **Princip monitorování a vyhodnocování**

Jedná se o průběžné sledování a vyhodnocování efektivity využívání prostředků ze zdrojů ES, a to ve všech fázích procesu z hlediska věcného i finančního

- předběžné hodnocení (ex ante)
- střednědobé hodnocení (interim)
- následné hodnocení (ex post)

Strukturální politika

Cíle pro období 2000 – 2006

Na plánovací období 2000 - 2006 je vyčleněno 195 miliard EUR (v cenách roku 1999). Základní podmínkou poskytování pomoci je, že celkové roční příjmy kteréhokoli členského státu ze strukturálních operací (tzn. včetně Kohezního fondu) nesmí překročit 4% jejího HDP.

Cíle pro období 2000 - 2006:

- Cíl 1 - Povzbuzování rozvoje a strukturálních změn zaostávajících regionů (69,7%)
- Cíl 2 - Podpora strukturálně postižených regionů (11,5%)
- Cíl 3 - Podpora přizpůsobování a modernizace politik a systémů vzdělávání, školení a zaměstnanosti (12,3%)

Pozn.: V závorce je uveden procentní podíl na celkových prostředcích strukturálních fondů.

Každá oblast může být zahrnuta buď pod Cíl 1, nebo Cíl 2. Oba tyto cíle mají regionální charakter, proto se označují jako „regionální cíle“. Cíl 3 se vztahuje na území celé Unie (kromě regionů spadajících pod Cíl 1), proto se o něm hovoří jako o "horizontálním cíli".

Cíl 1 - Povzbuzování rozvoje a strukturálních změn zaostávajících regionů Základním předpokladem pro zařazení do tohoto cíle jsou regiony úrovně NUTS II, ve kterých HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly za poslední tři roky je menší než 75% průměru členských zemí EU. Vztahuje se také na odlehlé regiony (francouzská zámořská území, některé ostrovy) a řídce zalidněné regiony (oblasti spadající pod bývalý Cíl 6, tj. Finsko, Švédsko). Seznam regionů s nárokem na pomoc podle tohoto cíle pro příslušné programovací období vypravovává Komise.

Cíl 2 - Podpora hospodářské a společenské přeměny oblastí, jež čelí strukturálním obtížím (strukturálně postižené regiony) Vztahuje se na regiony čelící strukturálním problémům, jejichž obyvatelstvo nebo plocha je dostatečně velké, a to především na nejvíce postižené a nejpříhodnější oblasti. Jedná se o oblasti procházející sociálně ekonomickými změnami v průmyslu a službách, dále o upadající venkovské oblasti, městské oblasti v obtížích a krizí postižené oblasti závislé na rybolovu.

Obyvatelstvo podporovaných regionů nesmí překročit 18% celkového počtu obyvatel EU, přičemž pro každý členský stát jsou stanoveny populační stropy.

Cíl 3 - Podpora přizpůsobování a modernizace politik a systémů vzdělávání, školení a zaměstnanosti Tento cíl slouží jako referenční rámec pro všechna opatření k podpoře rozvoje lidských zdrojů na národní úrovni bez ohledu na specifika jednotlivých regionů (jedná se o horizontální cíl). Vychází z Amsterodamské smlouvy o zaměstnanosti a z Evropské strategie zaměstnanosti.

Územní jednotky (NUTS)

NUTS neboli nomenklatura územních statistických jednotek (z francouzského Nomenclature des unités territoriales statistiques) byla vytvořena Evropským úřadem pro statistiku (EUROSTAT) k jednotné a konzistentní struktuře územního srovnávání a distribuci prostředků. Od roku 1988 jsou používány v legislativě Společenství, která se týká strukturálních fondů. Mohou zahrnovat jednu nebo více územně správních jednotek v rámci státu. Musí však respektovat praxi uplatňovanou v EU a samozřejmě i existenci územně správních jednotek daného státu, a také vycházet z jejich komplementarity (tzn. řádově vyšší jednotky jsou tvořeny určitým počtem celých jednotek nižších). Pro strukturální politiku, přesněji pro systém cílů jsou nejdůležitější jednotky NUTS úrovně II a III, které jsou klíčem k zařazování regionů pod jednotlivé rozvojové programy (cíle).

Strukturální fondy

Strukturální fondy jsou určeny k dosažení ekonomické a sociální soudržnosti (koheze) Evropské unie. Zdroje z těchto fondů jsou zaměřeny na pomoc méně rozvinutým regionům k překlenutí tohoto rozdílu a mají podporovat stejné příležitosti různým sociálním skupinám.

System strukturálních fondů:

- Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF)
- Evropský sociální fond (ESF)
- Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond (EAGGF)
- Finanční nástroj pro podporu rybolovu (FIFG)

Finanční nástroje (formy pomoci)

Strukturální politika EU je prováděna třemi nástroji (tzn. prostředky strukturálních fondů lze využít ve formě):

Finanční nástroje (formy pomoci):

- národní iniciativy (94%)
- iniciativy Společenství (5%)
- inovační akce a technická pomoc (1%)

Pozn.: V závorkách je uveden přibližný podíl výdajů ze Strukturálních fondů.

Národní iniciativy (programy)

Nejvýznamnější forma se váže na iniciativu členských států, která je realizována na základě Národního rozvojového plánu nebo Jednotného programovacího dokumentu.

Iniciativy Společenství

Iniciativy jsou zvláštní programy řízené Evropskou komisí k řešení specifických problémů dotýkajících se celého území EU, které doplňují jiné programy ES nebo usnadňují jejich implementaci. Je pro ně typický podnět ze strany Evropské komise, a teprve potom následuje projednání se členským státem. Pro programovací období 2000 - 2006 došlo ke snížení na pouhé čtyři iniciativy, na které bylo vyčleněno 10,44 miliard EUR, což představuje maximálně 5,35% rozpočtu strukturálních fondů.

Seznam iniciativ pro období 2000 - 2006:

- INTERREG III - přeshraniční, mezistátní a meziregionální spolupráce s cílem podporovat hospodářský rozvoj včetně regionálního plánování a rozvoje venkova
- URBAN - hospodářská a sociální obnova městských oblastí postižených krizí
- LEADER+ - rozvoj venkova
- EQUAL - nadnárodní podpora boje proti diskriminaci a nerovnoprávnosti na trhu práce

Kohezní fond (Fond soudržnosti)

Maastrichtské smlouva spojila oblast hospodářské a sociální soudržnosti se záměrem vytvoření Hospodářské a měnové unie (HMU). Toto vzájemné propojení může představovat potencionální konflikt pro nejméně rozvinuté členské státy.

Ty na jedné straně potřebují překonat ekonomickou zaostalost - především zvýšenými investicemi - a na straně druhé musí dodržovat přísnou rozpočtovou disciplínu, aby splnily konvergenční kritéria vyplývající z členství v HMU. Maastrichtská smlouva proto ustanovila Kohezní fond (nebo také Fond soudržnosti), který od roku 1994 začal působit jako nový nástroj k posílení hospodářské a sociální soudržnosti s cílem pomoci nejméně vyspělým členským státům při vstupu do HMU. Pomoc je poskytována na národní úrovni vybraným zemím, jejichž hrubý národní produkt (HNP) na obyvatele měřený paritou kupní síly je nižší než 90% průměru EU a které realizují Program hospodářské konvergence (příprava na vstup do HMU) - současnými příjemci jsou Španělsko, Portugalsko, Řecko a Irsko.

Přestože se fond specificky nezaměřuje na regionální politiku, je pomoc poskytovaná z tohoto fondu komplementární s pomocí ze Strukturálních fondů. Na rozdíl od nich však neposkytuje částečné financování, ale přímo financuje jasně definované projekty (to usnadňuje hodnocení jejich přínosu).

- životní prostředí (50%)
- dopravní infrastruktura (50%)

Příspěvek EU může dosáhnout 80 - 85% celkových veřejných výdajů (konkrétní výše závisí na typu projektu). Je důležité, aby nedošlo k vzájemnému překrývání ve financování mezi Kohezním fondem a Strukturálními fondy